

TOMASZ GMEREK

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu*

EDUKACJA, JĘZYK I TOŻSAMOŚĆ ETNICZNA INUITÓW NA GRENLANDII

ABSTRACT. Gmerek Tomasz, *Edukacja, język i tożsamość etniczna Inuitów na Grenlandii* [Education, Language and Inuit Ethnic Identity in Greenland]. *Studia Edukacyjne* nr 29, 2013, Poznań 2013, pp. 101-130. Adam Mickiewicz University Press. ISBN 978-83-232-2738-0. ISSN 1233-6688

The article deals with the issue of the relation between education and the processes of the development of ethnic identity in Greenland. Particular emphasis was placed on reconstructing educational practices and the language policy implemented toward the Inuit in Greenland. An attempt was made at examining the relationship between the Danish language policy, schooling, and development of ethnic identity of the Inuit in Greenland.

Key words: education, ethnic identity, language, history, Inuit, Greenland

Wprowadzenie

Pochodzenie mieszkańców Grenlandii związane jest z historią odległą o kilka tysięcy lat. W tym czasie największa wyspa świata była zasiedlana kilkakrotnie, z różnych kierunków¹. W rezultacie migracji plemion inuickich w kierunku południowym następowały spotkania i konfrontacje z przybyłymi z Europy². Grenlandię zasiedlali na przełomie pierwszego i drugiego tysiąclecia naszej ery głównie potomkowie Wikingów (m.in. Normanowie z Islandii), którzy od XII wieku wchodzili w konflikt z reprezentantami społeczności inuickich³. W XIII-wiecznych kronikach zachowały się opisy spotkań z małymi, skośnookimi ludźmi, których nazwano Skraelingami:

¹ J. Machowski, *Inuit. Legendy, podania i baśnie eskimoskie*, Warszawa 1999, s. 289.

² E. Lanting, *Identity in Tasiusaq*, [in:] *Arctic Identities. Continuity and Change in Inuit and Saami Societies*, eds J. Oosten, C. Remie, Leiden 1999, p. 135.

³ F. Mowat, *Wyprawy Wikingów. Dawni Normanowie w Grenlandii i Ameryce Północnej*, Warszawa 1972, s. 29-63.

skandynawskie sagi wspominają o napaściach Eskimosów i plądrowaniu osad normańskich, z drugiej strony w legendach eskimoskich utrwalił się obraz okrutnych normańskich przywódców bezlitośnie mordujących eskimoską ludność⁴.

Można ze znacznym prawdopodobieństwem stwierdzić, że skandynawskie kolonie na Grenlandii upadły w XV wieku. Kolejne wyprawy na wyspę potwierdziły tylko ten fakt, natrafiając na opuszczone, wymarłe osady normańskie. Wśród prawdopodobnych przyczyn można wymienić konflikty z Inuitami, niewielkie wsparcie ze strony europejskiej (zaprzestanie wypraw na wyspę), a także znaczne ochłodzenie klimatu⁵.

W rzeczywistości, po upadku normańskich kolonii (w niektórych przypadkach w wyniku starć z ludami eskimoskimi), w kolejnych latach aż po wiek XVI Inuici byli jedynymi mieszkańcami Grenlandii. Zainteresowanie Grenlandią nastąpiło dopiero w XVI wieku, a to za sprawą angielskiego kapitana Johna Davisa, poszukującego północno-zachodniej drogi do Indii. Wylądował on w 1585 roku na północ od dzisiejszej stolicy Grenlandii – Nuuk i natknął się na nieznaną lud. Odkrycie to zapoczątkowało nowy okres w dziejach historii grenlandzkich Inuitów, który dla nich samych okazał się najbardziej dramatyczny. W konsekwencji rozprzestrzeniania się wiedzy o bogactwach naturalnych Grenlandii, nastąpił dynamiczny wzrost żeglugi w tym kierunku. Ponadto,

ogromny popyt i wysokie ceny na tran i fiszbin, jakie utrzymywały się przez cały XVII wiek, spowodowały niebywałą intensyfikację polowań i sprawiły, że na wodach grenlandzkich pojawiało się co roku nie mniej niż 10 tysięcy łowców wielorybów, głównie Anglików, Holendrów, Francuzów, Niemców i Norwegów. Nastąpiła prawdziwa inwazja Europejczyków na wyspę, z której masowo wywożono futra morsów i narwali – jako ekwiwalent za dostarczane Eskimosom żelazo, tytoń, barwniki do skór i szklane paciorki. Alkohol oraz przywleczone z Europy choroby dopełniły miary zniszczeń, jakie dokonały się w gospodarce oraz życiu społecznym Eskimosów⁶.

Kolejny etap w kontaktach Europejczyków z Inuitami związany był z działalnością norweskiego misjonarza Hansa Egede, który za zgodą i poparciem duńskiego króla wybrał się w 1721 roku na Grenlandię.

Współcześnie, większa część populacji zamieszkuje w około stu miasteczkach i osadach, rozmieszczonych przede wszystkim wzdłuż zachodniego wybrzeża. Znacznie mniejsza część mieszkańców wyspy żyje w rozproszonych osadach składających się z kilku rodzin. Gospodarka ludzi

⁴ J. Skrzyńska, *Grenlandia dzisiaj*, Kraków 1996, s. 2.

⁵ P. Zając, *Wstępne etapy misji wśród Inuitów – do początków XX wieku*, *Saeculum Christianum*, 2006, 13, 1, s. 17.

⁶ J. Skrzyńska, *Grenlandia dzisiaj*, s. 3.

zamieszkujących Grenlandię opiera się z jednej strony na zajęciach zbliżonych do dawnych tradycyjnych zwyczajów, jak polowania (współcześnie głównie komercyjne), połowach ssaków morskich (jak np. foki i morsy), czy hodowli owiec (w obszarach południowych⁷). Z drugiej strony, znaczna część Grenlandczyków zatrudniona jest w sektorze instytucji państwowych⁸.

Współcześni Grenlandczycy to głównie Inuici, jednak notuje się coraz większy napływ ludności z innych krajów świata. W rzeczywistości, ludy eskimoskie zamieszkujące wyspę nie cechują się jednorodnością pod względem kulturowym czy językowym. Zachodnią Grenlandię zamieszkują Kalaallici, północne jej części – Inughuici, natomiast wschodnie – Ilici⁹. Język grenlandzki to najbardziej na wschód wysunięta odmiana języków inuickich (eskimoskich). Posługują się nimi ludy zamieszkujące wschodnie krańce Syberii, obszary od pacyficznego wybrzeża Alaski, przez północne wybrzeża Ameryki Północnej, aż po Labrador, niektóre wyspy kanadyjskiego archipelagu arktycznego, a także Grenlandię¹⁰.

Począwszy od XVIII wieku kolonialny status Grenlandii utrzymywała Dania. I choć wyspa w ostatnich dekadach w coraz większym stopniu uniezależnia się od swego kolonialnego hegemonu, to jednak nadal w wielu sferach pozostaje pod jego wpływami. Na Grenlandii zamieszkuje obecnie około 57 000 mieszkańców, z czego około 50 000 stanowią Inuici¹¹.

Na wyspie tej procesy prowadzące do autonomii politycznej następowały wcześniej niż w innych obszarach zamieszkiwanych przez populacje tubylcze. Równocześnie, przykład Grenlandii jest stawiany często jako model dla innych mniejszości tubylczych. Prawo lokalne (*Home Rule*) wprowadzono tam 1 maja 1979 roku. Jego istotą było przeniesienie kompetencji w zakresie zarządzania sprawami publicznymi na nowo powołane władze grenlandzkie. Począwszy od tego roku, większość sfer funkcjonowania społeczeństwa grenlandzkiego (takich jak system edukacji, system gospodarczy – w szczególności połowy ryb i handel, system ochrony zdrowia, lokalny system polityczny, a także sfera infrastruktury) przeszło pod jurysdykcję władz lokalnych¹².

⁷ R.O. Rasmussen, *The Sheep-Farming Kujataamiut of South Greenland*, [in:] *Endangered Peoples of the Arctic. Struggles to Survive and Thrive*, ed. M.M.R. Freeman, Westport 2000, p. 115.

⁸ R.A. Caulfield, *The Kalaallit of West Greenland*, [in:] *Endangered Peoples*, p. 167.

⁹ G.K. Hovelsrud-Broda, *The Isertormeeq of East Greenland*, [in:] *Endangered Peoples*, p. 151-153.

¹⁰ Szerokie omówienie kwestii językowych zawarte jest w: M. Adamus, *Eskimosi: kultura, język, folklor*, Warszawa 1989, s. 7-52.

¹¹ J. Heinrich, *Greenland*, [in:] *The Indigenous World 2012*, ed. C. Mikkelsen, Copenhagen 2012, p. 22.

¹² J. Dahl, *The Greenlandic Version of Self-Government*, [in:] *An Indigenous Parliament? Realities and Perspectives in Russia and the Circumpolar North*, IWGIA Document No. 116, Copenhagen 2005, p. 169.

Grenlandzki model zarządzania oparty został na wcześniej funkcjonujących koncepcjach prawnych (np. lokalnym prawie Wysp Owczych)¹³. Z drugiej strony, trzeba dostrzec sfery zależności od Danii, które prawdopodobnie będą jeszcze wiele lat łączyć ten kraj z Grenlandią (jak np. sprawy polityki zagranicznej i obronności).

Instytucje funkcjonujące na podstawie grenlandzkiego prawa lokalnego są oparte na modelu duńskim, zatrudniając przy tym wielu Duńczyków. Lokalny system polityczny opiera się na 31-osobowym parlamencie wybierającym lokalny rząd (*Inatsisartut*), na czele którego staje premier. Parlament powoływany jest w wyborach powszechnych na cztery lata. Po upływie tego czasu premier zarządza nowe wybory¹⁴.

W 2009 roku Grenlandczycy opowiedzieli się za poszerzeniem niezależności od Danii, co było związane z przyjęciem nowej ustawy (*Act of Self-Government*). Z kolei, w 2011 roku Parlament Grenlandii podjął decyzję o powstaniu konstytucji, która ma zostać uchwalona w ciągu kolejnych 10 lat¹⁵.

Rola szkolnictwa w polityce asymilacji językowej i kulturowej Inuitów

Początek duńskiej obecności na Grenlandii i niezwykle silnych więzów pomiędzy grenlandzkimi Inuitami i Duńczykami związany jest z osobą pastora Hansa Egede. Ten protestancki misjonarz wyruszył na Grenlandię ze wsparciem finansowym kompanii handlowej z Bergen i poparciem duńskiego króla (który dał jej monopol na handel z Grenlandią). Jednym z celów jego wyprawy było odnalezienie potomków norweskich osadników i nawrócenie ich na wiarę luterańską¹⁶.

W rzeczywistości, po dotarciu na wyspę wyprawa nie napotkała żadnych potomków normańskich, lecz tylko ruiny osadnictwa i obce społeczności eskimoskie. Hans Egede zdecydował jednak o pozostaniu na Grenlandii i podjęciu misji ewangelizacyjnej wśród autochtonów. Mimo początkowych trudności (niechęci Inuitów wobec nowej wiary oraz barier językowych i kulturowych), misjonarz zdobył ich zaufanie. Hans Egede nauczył się języ-

¹³ N. Loukacheva, *The Arctic Promise. Legal and Political Autonomy of Greenland and Nunavut*, Toronto 2007, p. 39.

¹⁴ J. Dahl, *The Greenlandic Version*, p. 170.

¹⁵ J. Heinrich, *Greenland*, p. 23-24.

¹⁶ A.K. Sørensen, *Greenland: From Colony to Home Rule*, [in:] *Ethnicity and Nation Building in the Nordic World*, ed. S. Tägil, London 1995, p. 86.

ka Inuitów i dzięki temu mógł w bardziej skuteczny sposób prowadzić chrystianizację. Trzeba dodać, że zaskarbił sobie także szacunek, a nawet przyjaźń Inuitów, dzięki swojemu poświęceniu w walce z epidemią ospy. W konsekwencji, wielu Inuitów przeszło na wiarę chrześcijańską, a sam Egede zyskał sobie przydomek „Apostoła Grenlandii”¹⁷.

Można zatem stwierdzić, że początki procesów asymilacji Inuitów na Grenlandii powiązane są ściśle z oddziaływaniem religii chrześcijańskiej¹⁸. W rzeczywistości, od tego momentu, poprzez czas formowania się zrębów systemu oświaty na Grenlandii, aż do połowy XX wieku organizacja szkolnictwa była domeną kościelną¹⁹.

Od 1776 roku całość relacji handlowych z Grenlandią była zorganizowana i podlegała monopolowi duńskiej kompanii handlowej o nazwie *Den Kongelige Grønlandsk Handelskompagni* (w skrócie KGH). W konsekwencji, Grenlandia była przez prawie dwa stulecia odizolowana od innych wpływów kulturowych i ekonomicznych (bowiem do 1982 roku kompania dzierżyła monopol na handel z Grenlandią). Działania kompanii były początkowo związane z tworzeniem osad wzdłuż zachodniego wybrzeża wyspy, ulokowanych zwykle w tradycyjnych miejscach bytowania Inuitów. Władze kompanii handlowej posiadały również władzę administracyjną na Grenlandii. Ogólnie założonym celem ich działania stało się odizolowanie tubylczych społeczności od wpływów europejskich i wspieranie tradycyjnego trybu życia opartego na polowaniach (głównie na foki i wieloryby)²⁰. W tym czasie Grenlandia była podzielona na dwie części administracyjne, którymi zarządzali osobno dwaj gubernatorzy. Południowa jej część miała swoją stolicę w Nuuk/Godthåb, natomiast część północna – w osadzie Queqertarsuaq/Godhavn. Podstawą gospodarki Duńczyków był handel wymienny z tubylcami, którzy – za pośrednictwem KGH – dostarczali wiele cennych towarów na europejski rynek. Zainteresowanie kolonialnych kupców budził w szczególności olej, ekstrahowany z wielorybiego tranu, który w XVII i XIX wieku służył jako ważne źródło paliwa w Europie²¹.

¹⁷ J. Machowski, *Inuit*, s. 291.

¹⁸ C. Nørregaard, G. Schmidt, *Mortality and Fertility in Arctic Communities Greenland – A Case Study*, *Population Studies*, 1975, 29, 1, p. 37.

¹⁹ H.M. Nielsen, *Grønlands danske skole*, [in:] *Kalaallit Nunaat, Gyldendals Bog om Grønland*, eds B. Gynther, A. Møller, København 1999, p. 277.

²⁰ I. Goldbach, *Greenland: education and society between tradition and innovation*, *Intercultural Education*, 2000, 11, 3, p. 263.

²¹ J. Boel, S.T. Theusen, *Greenland and the World: The Impact of World War II on Danish-Greenlandic Relations*, [in:] *Cultural and Social Research in Greenland 95/96*, eds B. Jacobsen, C. Andreasen, Nuuk 1996, p. 10-11.

Monopol handlowy stanowił zatem główną podstawę duńskiej obecności na Grenlandii. Gospodarka Inuitów opierała się w dalszym ciągu na tradycyjnych formach bytowania. Pomiedzy obydwoma grupami istniały równocześnie formy specyficznej zależności. Z jednej strony, tylko Inuici byli w stanie efektywnie eksplorować niegościnne przestrzenie Grenlandii w poszukiwaniu dóbr natury. Z drugiej strony, Duńczycy zapewniali tubylcom materiały, od których systematycznie stawali się zależni (mowa tu przede wszystkim o broni i amunicji, a także stali potrzebnej do wyrobu narzędzi). Ważny czynnik odróżniający Grenlandię od innych kolonizowanych obszarów Dalekiej Północy dotyczył specyfiki duńskiego osadnictwa. Duńczycy nie osiedlali się na stałe na Grenlandii, jakkolwiek pozostawali tam krótszy bądź dłuższy okres, to jednak zwykle powracali do Europy. Ta prawidłowość dotyczyła nawet rodzin, które przez pokolenia związane były poprzez zatrudnienie z Grenlandią. Równocześnie, Inuici stanowili znaczącą większość spośród jednostek zamieszkujących na wyspie²².

W drugiej połowie XIX wieku na poziomie lokalnym zaczęły następować pewne zmiany, które łączyły się z krytyką duńskiego podejścia wobec Inuitów. Warto w szczególności zwrócić uwagę na działalność gubernatora Grenlandii – H.J. Rinka. Ten administrator i naukowiec był pierwszym Duńczykiem, który krytycznie oceniał zmiany zachodzące w tradycyjnych społecznościach inuickich – pod wpływem kolonialnej władzy. Zwracał on w szczególności uwagę na zmniejszenie się roli ważnych osób w społecznościach eskimoskich, takich jak szaman (*angakok*²³) oraz wielki łowca (*piniartorsuaq*), na rzecz kolonialnych instytucji. Równocześnie, zwracał uwagę na zakłócenie równowagi w tradycyjnej gospodarce Inuitów – w związku z produkcją dla zysku. Działania podjęte przez H.J. Rinka skupiły się na odbudowie znaczenia ważnych dla społeczności osób, a to za pośrednictwem włączenia ich w główny nurt funkcjonowania duńskich społeczności. Celem stało się również włączenie Grenlandczyków w europejski sposób działania instytucji gospodarczych (co było odzwierciedleniem duńskiej misji „cywilizowania” autochtonicznych mieszkańców wyspy)²⁴.

W 1857 roku na Grenlandii wprowadzono nowe formy administrowania, co było związane z utworzeniem w każdym z trzynastu kolonialnych okręgów rady społeczności lokalnej. Jej członkami byli zwykle pastory kościoła luterńskiego, władze kolonialnej administracji, przedstawiciele kom-

²² A.K. Sørensen, *Greenland: From Colony*, p. 88.

²³ Por. O. Høiris, *Anthropology, Greenland and Colonialism*, [in:] *A Historical Companion to Postcolonial Literatures: Continental Europe and Its Empires*, eds P. Poddar, R.S. Patke, L. Jensen, Edinburgh 2008, p. 64.

²⁴ J. Boel, S.T. Theusen, *Greenland and the World*, p. 11.

panii handlowej oraz lekarz. W skład rady mogli wejść także wybrani Inuici. Zwykle byli to najważniejsi myśliwi, uznani w społeczności lokalnej. W późniejszym okresie nastąpiły zmiany, w konsekwencji których tylko kilka wybranych rodzin inuickich mogło być członkami rady. E. Lanting stwierdza, że „stworzyło to podstawy dla powstania wewnętrznej stratyfikacji w społeczeństwie inuickim i spowodowało wyłonienie się elity politycznej”. Choć Inuici byli członkami lokalnej administracji, to jednak

nie posiadali żadnego wpływu na handel. Uczestnictwo Inuitów w administracji lokalnej stworzyło podstawy do refleksji nad ich własną pozycją w stosunku do Duńczyków. W ten sposób, stopniowo rozwijali oni własną tożsamość etniczną²⁵.

Procesy włączania Inuitów w sposoby funkcjonowania społeczności duńskich odbywały się systematycznie – w różnych sferach życia²⁶. Jedną z pierwszych była właśnie edukacja, powiązana z instytucjami religijnymi. Kształcenie katechetów – wywodzących się spośród Inuitów – rozpoczęto w powstałych w 1845 roku college'ach nauczycielskich w Ilulissat (Jakobs-havn) i Nuuk (Godthåb). Związane z tym było również wprowadzenie na Grenlandię przez misjonarzy pisma. Pojawienie się słowa pisanego legło u podstaw tworzenia nowych tradycji językowych, związanych początkowo z powstawaniem hymnów i pieśni religijnych w języku grenlandzkim. Misjonarze zachęcali Inuitów do tworzenia w języku grenlandzkim, co skutkowało powstawaniem nowych utworów pisanych przez Inuitów. W kolejnych dekadach zaczęły powstawać również utwory świeckie, a Inuici odegrali znaczącą rolę w powstaniu pierwszej na Grenlandii gazety, zatytułowanej *Atuagadliutit*²⁷.

Na początku kształcenie opierało się w całości na języku grenlandzkim. Jego zastosowanie było możliwe dzięki opracowaniu form pisanych oraz gramatyki przez niemieckiego misjonarza Samuela Kleinschmidta. Warto również wspomnieć katechetę Vittusa Steenholdta, pracującego także nad sposobem zapisu i gramatyką języka grenlandzkiego. Autorem słownika grenlandzko-duńskiego był Samuel Kleinschmidt, krytykujący opracowania wcześniejsze, toteż wkrótce stworzył własną nowatorską gramatykę i pisownię języka. Efektem prac obydwu osobistości zasłużonych dla rozwoju języka grenlandzkiego było zastosowanie zapisu z podwójnymi literami. Ponadto, Kleinschmidt był zdania, że dla ułatwienia rozumienia grenlandz-

²⁵ E. Lanting, *Identity in Tasiusaq*, p. 138.

²⁶ K.G. Hansen, *Modernisation of Greenland*, [in:] *A Historical Companion*, p. 87.

²⁷ K. Thisted, *Greenlandic Literature: Suicide as an Interpretation of Modern Life*, [in:] *Minority Languages – The Scandinavian Experience*, eds G. Blom, P. Graves, A. Kruse, B.T. Thomsen, Oslo 1992, p. 141.

kiego istotne byłoby upodobnienie niektórych form do duńskiego. Podejrzewa się, że w swojej pracy w wielu aspektach opierał się na dokonaniach Steenholdta. Jest prawdopodobne, że Vittus Steenholdt treść słownika przygotowywał w okresie, kiedy pracował w college'u grenlandzkim²⁸.

Celem powstałych college'ów nauczycielskich była między innymi potrzeba opracowania zasad i kodyfikacji języka grenlandzkiego oraz jego słownictwa, a celem długodystansowym – wprowadzenie powszechnej edukacji w języku grenlandzkim. Należy zauważyć, że college grenlandzki w Illulissat nauczał ściśle według programu duńskiego (jednak w roku 1875 z powodu niewielkiej liczby uczniów został zlikwidowany)²⁹.

Rozwój szkolnictwa został zapoczątkowany w drugiej połowie XIX wieku i proces ten był związany z powstaniem wspomnianych szkół nauczycielskich. Kształcenie obejmowało podstawy czytania i pisania w języku grenlandzkim, a także silny ładunek doktryny chrześcijańskiej. Uczniowie na lekcjach omawiali i pisali na tematy związane z Grenlandią, ponadto w college'u grenlandzkim nauczano śpiewu z katechizmu. W rezultacie prowadzonej polityki oświatowej, większość Grenlandczyków już na początku XX wieku potrafiła czytać i pisać we własnym języku³⁰.

Rozważając proces formowania się systemu oświaty na Grenlandii, można stwierdzić, że ten pierwszy etap wywarł znaczący wpływ na etapy kolejne. Znaczenie powstania szkół nauczycielskich było kluczowe dla rozwoju i przetrwania grenlandzkiej kultury. Jak zauważa przy tym K. Hertling,

bez grenlandzkich nauczycieli oraz katechetów, kształconych w tych szkołach, społeczeństwo grenlandzkie nie osiągnęłoby nigdy tak wysokiego poziomu rozwoju kulturowego, jakiego doświadczamy współcześnie³¹.

Warto przy tym zauważyć, że osoby kształcone w grenlandzkich college'ach nauczycielskich pełniły różnorodne role w tamtejszych społecznościach – znacząca liczba katechetów była jednocześnie poetami, kompozytorami, a nawet politykami. Rozwój językowy i kulturowy na Grenlandii był

²⁸ R. Petersen, *Ilinniarfissuup kalaallit oqaasiinut sunniuteqarnera*, [in:] *Ilinniarfissuup 1995-imi ukiunik 150-iliilluni nalliuttorsiorneranut atatillugu atuakkiaq*, eds D. Thorleifsen, B. Larsen, Nuuk 1995, p. 192-193.

²⁹ Tamże.

³⁰ I. Goldbach, *Greenland: education and society*, p. 264.

³¹ K. Hertling, *How Greenlandic Survived as a Minority Language*, [in:] *Minority Languages – The Scandinavian Experience*, eds G. Blom, P. Graves, A. Kruse, B.T. Thomsen, Oslo 1992, p. 76-77.

oparty w tym czasie na uwarunkowaniach specyficznych dla społeczności inuickich i ściśle powiązany z realiami ich życia³².

Szkolnictwo publiczne wprowadzono w 1905 roku, na mocy obowiązującej ustawy o kościele i szkolnictwie. Jego celem było obowiązkowe kształcenie całej populacji – zamieszkującej zarówno miasta, jak i osady – w zakresie pierwszych lat szkoły podstawowej. Program kształcenia obejmował religię, język grenlandzki i matematykę³³.

Kolejna faza rozwoju szkolnictwa na Grenlandii rozpoczęła się w roku 1925 wprowadzeniem regulacji zawartych w nowej ustawie o administracji. Jednym z zawartych w niej celów było zastosowanie obowiązkowego kształcenia dzieci od siódmego do czternastego roku życia. Istotnym elementem stało się nauczanie języka duńskiego, w powiązaniu z historią i kulturą Danii. W praktyce możliwości kontynuowania edukacji były niewielkie. Istniały wprawdzie trzy szkoły na kolejnym poziomie kształcenia podstawowego, jednak nie było możliwości nauki na poziomie średnim. W rezultacie, niewielu Grenlandczyków kontynuowało swoje kształcenie. Część z nich podejmowała podróż do Danii (za specjalnym pozwoleniem). Istniała również możliwość przyuczenia do zawodu w Królewskiej Grenlandzkiej Kompanii Handlowej³⁴.

Oprócz edukacji, także inne czynniki determinowały proces asymilacji Inuitów w społeczeństwo duńskie. Jednym z istotnych była rozwijająca się gospodarka w miejscowościach zamieszkiwanych przez Duńczyków. Coraz więcej Inuitów było potrzebnych do pracy w zawodach robotniczych w miejscowościach zachodniej Grenlandii.

Inną determinantą asymilacji było pojawianie się coraz większej liczby mieszkańców pochodzących ze związków mieszanych (najczęściej eskimosko-duńskich, w których ojcem był Duńczyk, a matką – Eskimoska). Dzieci pochodzące z takich związków nie miały możliwości nauczania się tradycyjnych czynności związanych z życiem codziennym (np. polowaniem). Najczęściej podejmowały pracę w nowej sferze zawodowej, jaka pojawiła się wraz ze zmianami ekonomicznymi na wyspie. Pod koniec XIX wieku procesy asymilacji małżeńskiej stawały się na tyle znaczące, że władze zaczęły tworzyć statystyki uwzględniające pochodzenie europejskie, grenlandzkie oraz mieszane. W rzeczywistości, w wielu miejscowościach na Grenlandii

³² Tamże.

³³ H. Rasmussen, *Cultural Rights in Greenland*, [in:] *Making The Declaration Work: The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, eds C. Charters, R. Stavenhagen, IWGIA Document No. 127, Copenhagen 2009, p. 238.

³⁴ Tamże, s. 239.

trudno było spotkać jednostki bez domieszki europejskiej krwi³⁵. Jak zauważa w tym kontekście K. Langgård,

od lat dwudziestych XVIII wieku aż do 1901 roku kolonialne władze klasyfikowały tubylczą populację jako „mieszkańców” (posiadających mniej lub więcej europejskiej krwi w swoich żyłach) bądź Grenlandczyków, lecz kryteriami oceny były głównie kultura i styl życia³⁶.

Inne przyczyny, dla których tworzyły się związki mieszane leżały w wysokim odsetku śmiertelności wśród myśliwych polujących w tradycyjny sposób (w kajakach), toteż rozwiązywały one część problemu „nadwyżki” kobiet w obszarach zachodniej Grenlandii. Z kolei, w południowych częściach zachodniej Grenlandii swoje stacje misyjne mieli morawscy misjonarze (*Moravian Brethren*). Nie zezwalali oni na tworzenie mieszanych małżeństw we własnych społecznościach, co w konsekwencji doprowadziło do kryzysu demograficznego na tych obszarach³⁷.

Zmiany sposobów funkcjonowania społeczności w miejscowościach zamieszkiwanych przez coraz bardziej zróżnicowaną populację stały się powodem kwestionowania nowych form życia i gospodarowania. W tym kontekście kluczowy punkt stanowiły relacje duńsko-grenlandzkie i kwestie „grenlandzkości”. Debata dotycząca tożsamości odbywała się w szerokim kontekście procesów transformacji ekonomicznej i społeczno-kulturowej. Zmiany w tradycyjnych sposobach gospodarowania i zaspokajania potrzeb legły u podstaw przemian kulturowych. Przekształcenia dotknęły kluczowe sfery funkcjonowania eskimoskich społeczności. Na przykład, wspólnota łowiecka i system dzielenia się zdobyczą z polowań w ramach całej społeczności zaczęły ustępować miejsca rozwojowi przemysłu rybnego i rynkowym zasadom funkcjonowania. W południowych obszarach wyspy rozwijało się pasterstwo owiec. Można zauważyć, że tylko na przestrzeni dwóch dekad (w latach 1911-1930) liczba myśliwych spadła z 73% do 49%, jako odsetka całej siły roboczej na Grenlandii. Jak zauważają przy tym J. Boel i S.T. Theussen,

istota wczesnych dyskusji dotyczących grenlandzkiej tożsamości opierała się na związkach tożsamości narodowej z zawodem łowcy fok, czy inaczej – w klasycznej terminologii narodowej – z językiem, narodem i historią. Prawdziwi myśliwi pragnęli stworzenia bliskiego związku pomiędzy łowiectwem i tożsamością grenlandzką³⁸.

³⁵ A.K. Sørensen, *Greenland: From Colony*, p. 89.

³⁶ K. Langgård, *Race and Ethnicity*, p. 93.

³⁷ Tamże.

³⁸ J. Boel, S.T. Theussen, *Greenland and the World*, p. 22.

Krytyce poddawano jednostki zatrudnione w innych zawodach, czy pracujące dla duńskiej kompanii handlowej.

Konflikt pomiędzy zwolennikami koncepcji „grenlandzkości”, jako kategorii powiązanej ze stylem życia opartym na myślistwie, a innymi sposobami jej rozumienia przybrał na sile w pierwszych dekadach XX wieku. Dynamika dyskusji dotyczących tożsamości grenlandzkiej łączyła się również z faktem, iż w latach 1850-1950 uczestnictwo Inuitów w duńskiej kolonialnej administracji stopniowo wzrastało. Było to spowodowane między innymi wzrostem świadomości etnicznej, jak i poziomu wykształcenia lokalnej populacji. W tym kontekście można rozpatrywać działania ruchu chrześcijańskiego (*Peqatigiinniat*), powstałego na przełomie 1907/1908 roku, który wywodził się z pracowników kościoła oraz instytucji szkolnych. Jego celem stało się uznanie za Grenlandczyków wszystkich odmiennych grup zawodowych na wyspie. Jak to ujmują J. Boel i S.T. Thuesen,

nowa grenlandzka elita, pracująca dla władz kolonialnych i rekrutująca się spoza środowiska łowców, walczyła o definicję grenlandzkości, pozwalającą na postrzeganie jej jako czystych Grenlandczyków, podobnie jak myśliwych, rybaków, rzemieślników, czy robotników sezonowych³⁹.

Warto również zwrócić uwagę na prowadzoną kampanię na rzecz odrzucenia bliskiego powiązania pomiędzy myślistwem a grenlandzkością. Jej celem było przeciwdziałanie zrównywaniu „grenlandzkości” z prymitywizmem. Oparcie dla nowych idei i rozwijania poczucia grenlandzkości miały zarówno prace wybitnych osobowości (np. odkrywcy i badaczka Knuda Rasmusena), jak i zjawisko rosnącej liczby stowarzyszeń, klubów i działań lokalnych. Szczególnie w latach trzydziestych dał się zauważyć dynamiczny rozwój działalności na rzecz powstania tożsamości (i narodowości) grenlandzkiej ze strony reprezentantów wielu grup zawodowych – najczęściej wykształconych w Danii i powracających na Grenlandię. Jednym ze znaczących był Augo Lyng. Inicjował on, oprócz działalności politycznej, między innymi działania na rzecz kształcenia młodzieży grenlandzkiej; był także twórcą pierwszego klubu sportowego w Nuuk w 1933 roku⁴⁰.

Nieco inaczej procesy kolonizacji i asymilacji następowały na obszarach Grenlandii północno-zachodniej i wschodniej. Kolonizacja osad znajdujących się na wschodnim wybrzeżu nastąpiła relatywnie najpóźniej, bo dopiero na przełomie XIX i XX wieku (Angmagssalik w 1894 roku, natomiast Scoresbysund dopiero w roku 1925). Także obszary północne podlegały kolonizacji

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże, s. 23.

praktycznie dopiero na początku XX wieku. Na przykład, w Thule (na północy zachodniego wybrzeża Grenlandii) w 1910 roku powstała prywatna misja i stacja handlowa, przejęta przez państwo w 1937 roku⁴¹.

G. Nooter wyróżnił w tym kontekście trzy główne fazy w relacjach pomiędzy białymi ludźmi oraz Inuitami zamieszkującymi obszary północno-zachodniej i wschodniej Grenlandii. Pierwszą jest faza prekontaktu, w której Inuici zamieszkujący te obszary nie mieli bezpośrednich kontaktów z białymi, lecz z przedmiotami wykonanymi przez Europejczyków. Inuici zdobywali je handlując ze swoimi pobratymcami z zachodniej Grenlandii. Na obszarach wschodniej Grenlandii kontakty tego typu były rzadsze, częstsze natomiast na północy (w obszarze Upernavik).

Faza druga – wczesnego kontaktu rozpoczęła się na wspomnianych obszarach wraz z dotarciem pierwszych Europejczyków. Wyprawa Gustawa Holma⁴² przybyła na tereny wschodniej Grenlandii około 1884 roku, natomiast w 1894 roku powstał w Angmagssalik punkt handlowy i misja. Z kolei, na obszarze Upernavik kontakty z białymi przybyszami (choć sporadyczne) miały miejsce od 1772 roku i utworzenia tam posterunku handlowego. W XVIII wieku stawały się one nieco bardziej intensywne, jednak miały charakter wyłącznie handlowy i misyjny. Wraz z rozpoczęciem II wojny światowej uległy nagłemu zakończeniu.

Niezwykłe dynamiczne zmiany na Grenlandii przyniosła II wojna światowa. Wyspa ta – wydająca się być na uboczu wielkich procesów historycznych – nagle znalazła się na pierwszej linii światowej polityki⁴³.

Faza trzecia – nowoczesnego kontaktu była związana z pojawieniem się na wyspie Amerykanów i przełamaniem monopolu duńskiej obecności na Grenlandii. Powstanie tam baz wojskowych zapoczątkowało gwałtowne zmiany w sposobie życia mieszkańców wyspy. Transformacja ekonomiczna, zmiana modelu funkcjonowania społeczeństwa, a także zmiany polityczne – szczególnie dostrzegalne w zachodniej Grenlandii – stały się również przyczyną stopniowych przemian nawet w zupełnie oddalonych zakątkach wyspy. Najbardziej tradycyjne społeczności, oparte na gospodarce myśliwskiej (funkcjonujące we wschodniej i północnej Grenlandii), w kolejnych dekadach systematycznie zmieniały swój charakter. Dotyczyło to zarówno przekształceń organizacji społecznej tradycyjnych wspólnot łowieckich, zmian w sposobach zaspokajania potrzeb (pojawianie się sklepów), transformacji sposobów zamieszkania (duńskie programy budowy domów), czy funkcjonowania w ramach nowych instytucji (opieki medycznej i edukacji).

⁴¹ A.K. Sørensen, *Greenland: From Colony*, p. 92.

⁴² Por. R. Gessain, *Ammassalik, czyli cywilizacja obowiązkowa*, Warszawa 1978, s. 19-21, 61-62.

⁴³ J.J. Teal, *Greenland and the World Around*, *Foreign Affairs*, 1952, 31, 1, p. 137-139.

Wszystkie te zmiany spowodowały nieuchronne procesy asymilacji, skutkujące odejściem od tradycyjnego sposobu życia⁴⁴.

Współczesna polityka edukacyjna, język i tożsamość etniczna na Grenlandii

W okresie powojennym wyraźnie dostrzegalny stał się konflikt pomiędzy rdzennymi Grenlandczykami a Duńczykami. Jego podłożem było kształtowanie się tożsamości grenlandzkiej w opozycji do reprezentowanej i narzucanej przez Duńczyków. Ważne źródła tego konfliktu zrodzone zostały w poczuciu niższości zarówno wobec dominującej we wszystkich sferach kultury duńskiej, jak i niższej pozycji zajmowanej przez reprezentantów społeczności eskimoskich w grenlandzkich instytucjach⁴⁵.

Zwiększona migracja Duńczyków na Grenlandię, poczynając od 1953 roku, stała się jedną z przyczyn zdynamiczowania przemian gospodarczych i społeczno-kulturowych na wyspie (także następujących wewnątrz społeczności inuickich). Równocześnie trzeba stwierdzić, że inicjatorami tych zmian w niewielu przypadkach stawali się rdzenni mieszkańcy. Jednakże, nie były one z nimi konsultowane, a decyzje podejmowano w Danii. Przemiany środowiska społecznego, kulturowego i gospodarczego – dokonujące się na przestrzeni kilkunastu lat – wywarły ogromną presję na tubylczych mieszkańcach, prowadząc do poczucia zagubienia i alienacji⁴⁶.

Wzrost liczby Duńczyków na wyspie był przyczyną gwałtownego wzrostu mieszanych związków. Jedną z konsekwencji tych zmian było powstanie duńskojęzycznej mniejszości Grenlandczyków, obecność której przyczyniła się do złamania etniczno-narodowego symbolu, jakim do tej pory był język⁴⁷.

Od początku lat pięćdziesiątych procesy modernizacji dotyczyły także sfery szkolnictwa. W wielu miejscowościach grenlandzkich rozpoczęto budowę nowych szkół; przeobrażeniu uległo także podejście do edukacji. Podstawowa zmiana odnośnie oświaty wynikała z pojawienia się nowego prawa, jakie uchwalono w 1950 roku. Wcześniej szkoła należała do zakresu

⁴⁴ G. Nooter, *Continuity and Discontinuity in Culture. Comparisons between Hunting Communities of Northwestern and Eastern Greenland*, Groningen 1977, p. 85-86.

⁴⁵ K. Hertling, *How Greenlandic Survived*, p. 79-80.

⁴⁶ V. Aubert, *Greenlanders and Lapps: Some Comparisons of Their Relationship to the Inclusive Society*, [in:] *Circumpolar Problems. Habitat, Economy, and Social Relations in the Arctic*, ed. G. Berg, Oxford 1973, p. 6.

⁴⁷ K. Langgård, *Race and Ethnicity*, p. 93-94.

działalności Kościoła i pracowali w niej księża. Nowe prawo oddzieliło szkołę administracyjnie i organizacyjnie od Kościoła. Katecheci wcześniej służący i Kościołowi, i szkole (będąc najważniejszymi figurami życia kulturalnego), odtąd mieli mniejszy wpływ na szkoły, zwłaszcza w większych ośrodkach. Trzeba jednak zauważyć, że w miejscowościach bardziej odległych katecheci ciągle pełnili i łączyli rolę pracowników szkoły i Kościoła, zwłaszcza że brakowało chętnych (w obliczu niewystarczającej liczby pracowników)⁴⁸.

Od połowy lat pięćdziesiątych dokonano się wiele zmian w duńskiej polityce edukacyjnej na Grenlandii. C.W. Hobart i C.S. Brant do najważniejszych zaliczyli: 1) napływ znaczącej liczby duńskich nauczycieli (od jednego w 1955 do trzystu w roku 1965); 2) rosnący nacisk na używanie języka duńskiego w szkolnictwie; 3) utworzenie kilku niewielkich, wręcz kameralnych, szkół z internatami dla uczniów starszych klas oraz dzieci uzdolnionych; 4) zróżnicowanie materiałów kształcenia w celu zwiększenia zawartości treści duńskich; 5) włączenie kształcenia praktycznego (zawodowego), wywodzącego się z praktyki szkolnictwa europejskiego, które w coraz większym stopniu stawało się powiązane ze sposobami życia na Grenlandii; 6) utworzenie form kształcenia powyżej szkolnictwa podstawowego, w szczególności *Realskole* (klasy 8-10), a także powołanie *College'u* Kształcenia Nauczycieli⁴⁹.

W kolejnych dekadach rozwoju szkolnictwa grenlandzkiego (lata 1953-1979) celem polityki oświatowej stała się „danizacja”. Z perspektywy nowej polityki duńskiej, także językowej, młodzi Grenlandczycy mieli stać się zasymilowani w nowoczesne społeczeństwo zachodnie oraz przejąć nowe wzorce zachowań i tożsamości⁵⁰. Równocześnie, działania podejmowane przez rząd Danii miały na celu dalszą szeroką integrację społeczeństwa duńskiego. Nowa polityka, w porównaniu z poprzednimi okresami, w których dominowała polityka wspierania i izolacji, zmierzała do akulturacji⁵¹.

Dynamiczny rozwój gospodarczy Danii, w połączeniu z powstaniem państwa dobrobytu, miał także szerokie implikacje dla polityki prowadzonej na Grenlandii. Możliwości korzystania z dobrodziejstw, jakie stwarzał dynamiczny rozwój ekonomiczny i społeczny, uzależnione były w dużej mierze od znajomości języka duńskiego. Dość powszechna zgoda na używanie duńskiego jako podstawowego języka kształcenia w szkolnictwie wynikała

⁴⁸ H.M. Nielsen, *Grønlands danske skole*, p. 277.

⁴⁹ C.W. Hobart, C.S. Brant, *Eskimo Education, Danish and Canadian: A Comparison*, Canadian Review of Sociology and Anthropology, 1966, 3, 2, p. 50.

⁵⁰ K. Hertling, *How Greenlandic Survived*, p. 78.

⁵¹ V. Aubert, *Greenlanders and Lapps*, p. 5.

z przekonania rodziców o konieczności zapewnienia równego startu własnym dzieciom (adekwatnego wobec dzieci duńskich). Ponadto, wynikała z powojennej duńskiej retoryki zapewnienia Grenlandczykom podobnego statusu, jaki posiadali obywatele Danii. Z jednej strony, następowały silne procesy asymilacji powiązane ze zmianami w stylu życia i gospodarowania społeczności inuickich, z drugiej – nacisk na obowiązkową edukację w języku duńskim powodował wytworzenie potrzeby znajomości odmiennego kodu lingwistycznego (i kulturowego). System szkolnictwa został oparty na języku duńskim, natomiast język grenlandzki wprowadzany był dopiero od klasy trzeciej. W konsekwencji – jak to obrazowo ujmuje K. Hertling – „od chwili, w której grenlandzkie dziecko rozpoczynało mówić światu «cześć», język duński stawał się jego pierwszym językiem”⁵².

Także H.M. Nielsen zauważa, że

warunkiem podjęcia nauki była znajomość języka duńskiego, ponieważ bez umiejętności posługiwania się nim nie było mowy o próbie wejścia na kolejne szczeble systemu edukacji⁵³.

Było to związane z kształtem reformy, opierającym się przede wszystkim na duńskim modelu szkoły, który chciano przeszczepić na grunt grenlandzki. Oznaczało to między innymi, że język duński miał się cieszyć bardzo wysoką pozycją. Cytowany autor stwierdza wręcz, że

wystarczyło odwiedzić którąś ze szkół dla młodzieży, by przekonać się, że bez języka duńskiego nie było tam czego szukać, i to nie tylko z powodu tego, że nauczycielami byli Duńczycy⁵⁴.

Konsekwencje dominującego statusu kultury i języka duńskiego były dostrzegalne w większości sfer życia na Grenlandii. Należy jednak stwierdzić, iż nie wszystkie obszary zamieszkiwane przez Inuitów stanowiły miejsce równie intensywnych przemian. Transformacja gospodarcza i społeczno-kulturowa obejmująca początkowo przede wszystkim zachodnią część Grenlandii, w jej części wschodniej była w o wiele mniejszym stopniu celem zmian⁵⁵.

Uczniowie podejmujący dwuletnią naukę w nielicznych szkołach z internatem (*efterskole*), po jej ukończeniu mogli kontynuować kształcenie w szkole średniej w Nuuk. Dotyczyło to jednak niewielkiej liczby młodych

⁵² K. Hertling, *How Greenlandic Survived*, p. 78-79.

⁵³ H.M. Nielsen, *Grønlands danske skole*, p. 278.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ Tamże, s. 279.

Grenlandczyków, jako że podstawową przeszkodę stanowiła słaba znajomość języka duńskiego⁵⁶.

Toteż, w latach sześćdziesiątych XX wieku niektóre szkoły zaczęły wysyłać całe klasy (dzieci 10- i 11-letnich) na całoroczny pobyt do szkół w Danii. Natomiast jednocześnie, młodsze dzieci w wieku szkolnym wysyłano z mniejszych miejscowości do internatów w większych miastach Grenlandii. W 1963 roku liczbę uczniów tzw. college'ów i szkół z internatami na całej Grenlandii szacowano na 450. W konsekwencji, jedność rodziny i związków rodzinnych, tradycyjnie silnych wśród mieszkańców Grenlandii, nierzadko wskutek rozłąki ulegała zerwaniu⁵⁷.

Ryc. 1. Przykładowe strony z duńskiego podręcznika do nauki języka przeznaczonego dla Grenlandczyków

(Źródło: H.M. Nielsen, *Grønlands danske skole*, [in:] *Kalaallit Nunaat, Gyldendals Bog om Grønland*, eds B. Gynther, A. Møller, København 1999, s. 283)

Ogromnym problemem dynamicznie rozwijającego się szkolnictwa grenlandzkiego stał się brak nauczycieli. Dotyczył szczególnie nauczycieli władających językiem grenlandzkim. Można nawet stwierdzić, że w pierw-

⁵⁶ Tamże, s. 280.

⁵⁷ Tamże, s. 282.

szych dekadach powojennych proces danizacji wręcz pogłębiał się wskutek szybkiego przyrostu liczby nauczycieli duńskich⁵⁸ – tabela 1.

Tabela 1
Liczba nauczycieli mówiących w języku grenlandzkim i duńskim w szkolnictwie grenlandzkim (lata 1950-1970)

Nauczyciele	1950	1955	1960	1965	1970
Mówiący po grenlandzku	183	184	163	160	165
Mówiący po duńsku	33	68	94	198	401
Ogółem	215	252	257	358	566

Źródło: C. Berthelsen, *Development of the Educational System in Greenland*, za: T.E. Armstrong, G.W. Rogers, G. Rowley, *The Circumpolar North: a political and economic geography of the Arctic and Sub-Arctic*, London 1978, p. 195.

Należy stwierdzić, że napływ nauczycieli z Danii stał się koniecznością, ponieważ college nauczycielski w Godthåb nie był w stanie wykształcić wystarczającej liczby nauczycieli pochodzących ze społeczności grenlandzkich. Nawet gdyby istniały takie możliwości, nie było wystarczającej liczby absolwentów grenlandzkich szkół średnich, którzy mogliby wypełnić rosnące potrzeby rozwijającego się systemu szkolnictwa⁵⁹.

Kolejne istotne zmiany systemu szkolnictwa na Grenlandii nastąpiły pod koniec lat sześćdziesiątych. Parlament zatwierdził nową Ustawę o szkolnictwie w kwietniu 1967 roku, a 10 maja tegoż roku podpisał ją król⁶⁰. Przewidywała ona jak najdalej idące upodobnienie szkolnictwa do systemu szkół duńskich, a przez to umożliwienie uczniom przystępowania do egzaminu szkolnego po takim samym czasie nauki, po jakim przystępowali do niego uczniowie w Danii. Od samego początku było oczywiste, że dla większości uczniów wymóg ten był nierealny. Bowiem, te same przepisy narzuciły jednocześnie szczególne rozwiązanie strukturalne, w myśl którego przed przystąpieniem do nauki w pierwszej klasie szkoły średniej dzieci miały uczestniczyć w dwuletniej szkole przygotowawczej, która miała dać im podstawę do podjęcia nauki na poziomie średnim. W praktyce, po ukończeniu szóstej klasy wysyłano uczniów do Danii na rok, po czym w roku następnym kontynuowały edukację na Grenlandii⁶¹.

⁵⁸ T.E. Armstrong, G.W. Rogers, G. Rowley, *The Circumpolar North: a political and economic geography of the Arctic and Sub-Arctic*, London 1978, p. 195.

⁵⁹ J. Cram, *Northern Teachers in Northern Schools: the Greenland Experience*, Polar Record, 1978, 19, 120, p. 210.

⁶⁰ H.M. Nielsen, *Grønlands danske skole*, p. 284.

⁶¹ Kalaallit Nuaanni atuarfik 2010-2011, *Folkeskolen i Grønland*, Inerisaavik 2011, p. 28.

W latach siedemdziesiątych w społecznościach grenlandzkich potęgowały się nastroje nacjonalistyczne, oparte na sprzeciwie wobec duńskiego zwierzchnictwa nad Grenlandią. Wyrażały się one zarówno w sferze politycznej (polityka „grenlandyzacji”⁶²), jak i kulturowej (sztukach pięknych, literaturze, czy muzyce). Walki o niezależność etniczną i polityczną odnosiły się szczególnie do różnorodnych form ochrony języka. Jak opisują to I. Goldbach i T. Winther-Jensen,

walka o zachowanie i ogólną akceptację języka grenlandzkiego była z wielu powodów punktem wyjścia dla ruchu wolnościowego prowadzącego do powstania miejscowego prawa (*Home Rule*) w 1979 roku. Nowa narodowa tożsamość była pochodną etnicznej oraz – coraz bardziej znaczącej – językowej świadomości⁶³.

Podobny pogląd wyraża P. Langgård, według którego krytyka była skierowana przede wszystkim przeciw kulturalnej i językowej inwazji duńskości („danifikacji”). Dlatego właśnie,

język grenlandzki i przedkolonialna kultura grenlandzka stały się najważniejszymi symbolami rewolucji kulturalnej, która doprowadziła do wprowadzenia rządów autonomicznych w 1979 roku⁶⁴.

W efekcie reform związanych z uzyskaniem niezależności podjęto znaczące działania na rzecz ochrony języka. Język mieszkańców największej wyspy świata – Grenlandii jest niezwykle ważny dla utrzymania tożsamości etnicznej. Współczesne społeczeństwo grenlandzkie jest bowiem zpleciem dwóch kultur: eskimoskiej/inuickiej oraz nordyckiej/duńskiej. Z tego też powodu język jest jedną z największych społecznych wartości, a działania podejmowane w celu zachowania jego istnienia i czystości są postrzegane jako priorytetowe.

Kwestie językowe w sferze oświaty na Grenlandii stanowią z jednej strony wypadkową złożonych zależności politycznych, łączących potomków tradycyjnych społeczności eskimoskich z przybyszami z Danii⁶⁵. Silny status języka grenlandzkiego (*kalaallisut*) jest związany z izolacją Grenlandii przez stulecia, a także polityką językową Danii, która – inaczej niż w wielu innych obszarach okołobiegunowych – nie była jednoznacznie zorientowana na rugowanie języka tubylczego. Można zatem stwierdzić, że założenia poli-

⁶² J.K. Nielsen, *Government, Culture and Sustainability in Greenland: A Microstate with a Hinterland*, Public Organization Review, 2001, 1, 2, p. 234.

⁶³ I. Goldbach, T. Winther-Jensen, *Greenland: society and education*, p. 262.

⁶⁴ P. Langgård, *Er Grønland togsproget – og hvorfor ikke?* [in:] *Ilinniartissuup*, p. 334.

⁶⁵ R. Petersen, *Kalaallit inuiattut siulersuisoqarnikkullu aaqqissuunneqarneranni allannguutit*, [in:] *11th Inuit Studies Conference*, eds C. Andreasen, K. Langgård, Nuuk 1998, p. 11.

tyki językowej w sferze asymilacji były nieco odmienne. N. Loukacheva zauważa, że Inuici na Grenlandii podlegali bardziej „miękkiej” duńskiej polityce kolonizacji niż Eskimosi w kanadyjskim regionie Nunavut, co w konsekwencji spowodowało zachowanie silnego statusu języka grenlandzkiego⁶⁶. Z drugiej strony, trzeba stwierdzić, że możliwości funkcjonowania języka są silnie powiązane z uwarunkowaniami współczesnej sytuacji Grenlandii, a w szczególności: jej relatywnie niezależnej pozycji, możliwości w zakresie tworzenia własnego niezależnego systemu szkolnictwa, a także politycznych możliwości w zakresie ochrony języka. Ostatecznie, na sytuację językową wpływają procesy globalizacji i szeroko pojętej modernizacji. Zatem, jest to sytuacja bardzo specyficzna, w której musi funkcjonować relatywnie nieliczna społeczność władająca językiem grenlandzkim.

Można postawić w tym miejscu tezę, że współcześnie Grenlandia jest w praktyce jedynym terytorium Północy, na którym kwestie językowe zostały postawione w bardzo jednoznaczny sposób, a polityka oświatowa realizowana niezwykle konsekwentnie. P. Langgård zwraca uwagę, że celem polityki językowej prowadzonej na Grenlandii nie jest dwujęzyczność. Równocześnie, według tego autora, występuje znacząca sprzeczność pomiędzy (występującymi w literaturze przedmiotu) teoretycznymi dywagacjami odnośnie kwestii językowych na Grenlandii a rzeczywistością społeczną. O wspomnianych zjawiskach P. Langgård pisze:

W wielu pracach mowa jest o dwujęzycznej Grenlandii jako niekwestionowanym, nie podawanym w wątpliwość celu, do którego należy dążyć. Dyskusja koncentruje się natomiast wokół prób definiowania optymalnych metod utworzenia takiego społeczeństwa dwujęzycznego oraz określenia ewentualnych pułapek, z jakimi wiąże się funkcjonowanie społeczeństwa w języku grenlandzkim/duńskim. Dwujęzyczność prezentowana jest jednak z góry jako wartość pozytywna⁶⁷.

Według tego autora rzeczywistość jest inna. Z jednej strony, „Grenlandia, nie jest i nigdy nie była dwujęzyczna”, a z drugiej „dwujęzyczność dla wielu osób na Grenlandii nie ma większego znaczenia w codziennym życiu, a wręcz zagadnienie to nie odgrywa dla wielu osób żadnej roli”. W konsekwencji,

dążenie do dwujęzyczności jest i było na Grenlandii mało popularne, natomiast występuje dość powszechne dążenie do sytuacji będącej odzwierciedleniem tej panującej w Danii – to znaczy do stworzenia społeczeństwa całkowicie jednojęzycznego

⁶⁶ N. Loukacheva, *The Arctic Promise*, p. 51.

⁶⁷ P. Langgård, *Er Grønland togsproget*, p. 322-324.

z dobrą znajomością co najmniej jednego języka obcego. W Danii mówi się po duńsku, ale jednocześnie większość obywateli potrafi się w lepszym lub gorszym stopniu posługiwać językiem angielskim. Żaden badacz nie podjąłby się przedstawiania społeczeństwa duńskiego jako dwujęzycznego. Dla większości Grenlandczyków zawsze było oczywiste, że na Grenlandii powinno się mówić po grenlandzku, a jednocześnie większość społeczeństwa powinna lepiej lub gorzej umieć się posługiwać językiem duńskim⁶⁸.

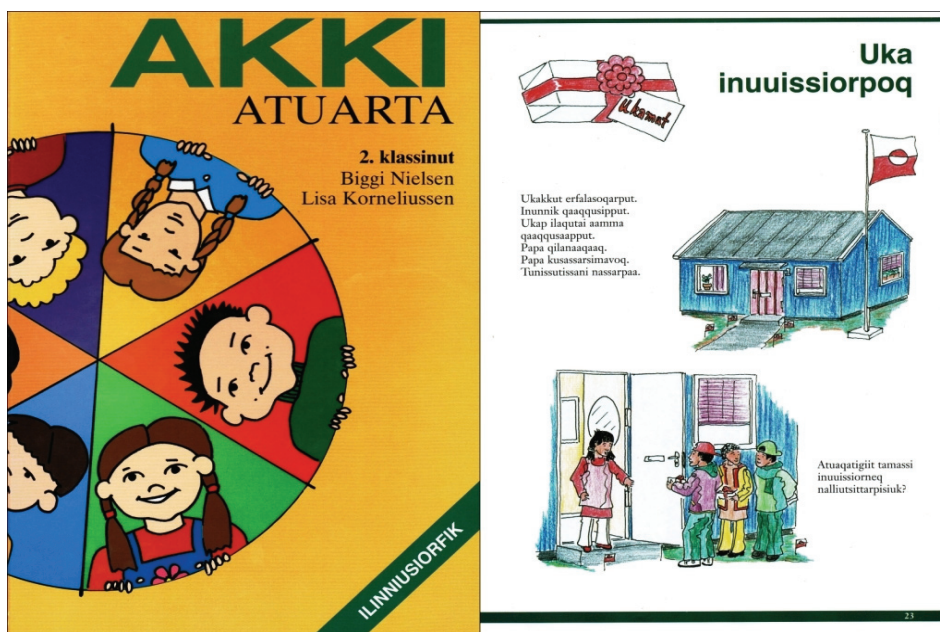
Dane zamieszczone w tabeli 2 wskazują wyraźnie na obniżanie się liczby nauczycieli urodzonych w Danii, a z drugiej strony - na zwiększanie się liczby nauczycieli pochodzących z Grenlandii. Warto zauważyć, iż współczesna tendencja stanowi odwrotność procesów, które miały miejsce w pierwszych dekadach powojennych.

Tabela 2
Liczba uczniów i nauczycieli w grenlandzkich szkołach podstawowych
w latach 1990-2008

	1990/ 91	1995/ 96	1999/ 00	2000/ 01	2001/ 02	2002/ 03	2003/ 04	2004/ 05	2005/ 06	2006/ 07	2007/ 08
Całkowita liczba uczniów	9 249	10 422	9 249	11 315	11 368	11 350	11 344	11 280	11 079	10 688	10 255
Całkowita liczba nauczycieli	942	1 019	942	1 114	1 191	1 222	1 217	1 286	1 247	1 216	1 189
Nauczyciele urodzeni na Grenlandii	646	698	646	888	944	961	973	1 006	1 011	1 021	1 012
Nauczyciele urodzeni w Danii	296	321	296	226	247	261	244	262	236	195	177
Liczba nauczycieli przypadająca na 100 uczniów	10,2	9,8	9,9	9,8	10,5	10,8	10,7	11,2	11,3	11,4	11,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Greenland in figures 2002*, Statistics Greenland, Nuuk 2002, p. 23, *Greenland in figures 2005*, Statistics Greenland, Nuuk 2005, p. 21, *Greenland in figures 2011*, Statistics Greenland, Nuuk 2011, p. 25.

⁶⁸ Tamże.

Ryc. 2. Okładka i strona z podręcznika do nauki czytania w języku grenlandzkim

(źródło: B. Nielsen, L. Korneliussen, *AKKI Atuartha 2. klassinut*, Nuuk 2002)

Założenia polityki językowej implikują użycie języka *kalaalisut* jako narodowego (i zarazem podstawowego) nośnika komunikacji na Grenlandii. Odnosi się to do miejscowego prawa, w którym jest

jasno wyrażone, że „Język grenlandzki jest podstawowym językiem. Musi być także nauczany język duński. (...) Oba języki mogą być używane w sprawach publicznych”. Po wprowadzeniu miejscowego prawa, utworzono Grenlandzką Komisję Językową w 1984 roku, a Komitet Stosownych Nazw przeniesiono z Kopenhagi na Grenlandię. Dziś obydwie instytucje funkcjonują w Ilisimatusarfik w miejscowości Nuuk/Godthab⁶⁹.

Przemiany, jakie nastąpiły po wprowadzeniu lokalnego prawa (*Home Rule*) wskazują na wyraźne zwiększenie się roli języka grenlandzkiego. Dotyczy to zarówno formalnej strony funkcjonowania społeczności grenlandzkiej, jak i – przede wszystkim – zmiany w zakresie użycia języka duńskiego w tej społeczności. Charakteryzując zmiany językowe i relacje pomiędzy językiem grenlandzkim i duńskim, P. Langgård dostrzega kilka istotnych prawidłowości: 1) Zmienia się prawny status języka duńskiego. Rosną for-

⁶⁹ I. Goldbach, T. Winther-Jensen, *Greenland: society and education*, p. 262.

malne wymogi znajomości grenlandzkiego przez Duńczyków; 2) Język duński nie jest już obowiązujący w sferze biznesu i administracji. W niektórych sytuacjach duński nie może być nawet używany; 3) Liczba Duńczyków maleje do stopnia, w którym zaczynają odczuwać społeczną potrzebę mówienia po grenlandzku; 4) Efekty zmian prawnych i demograficznych są znaczące, lecz pełne konsekwencje lingwistyczne trudne wstępnie do przewidzenia⁷⁰. Obecnie dostrzegalne jest wyraźne zwiększenie się kompetencji w zakresie języka grenlandzkiego dzieci i młodzieży duńskiej zamieszkującej na Grenlandii⁷¹.

Można zatem stwierdzić, iż w kolejnych etapach rozwoju politycznego na Grenlandii, to język i historia stały się wiodącymi symbolami reakcji przeciwko danifikacji. Ogromna determinacja dotyczyła wszystkich sfer użycia języka,

dlatego łatwo jest zrozumieć, że w okresie, gdy toczyła się walka, nie było żadnego krytycznego stosunku do grenlandzkiego języka i kultury grenlandzkiej. Z uwagi na swą rolę symboliczną elementy te były wręcz odporne na krytykę. Nie tylko akceptowano, ale wręcz pochwalano fakt, że w przedsięwzięcia językowe i literackie, które mierzone według literaturoznawczych czy językoznawczych kryteriów, miały nikłe szanse powodzenia, zainwestowano dużo sił⁷².

Tabela 3
Liczba książek opublikowanych na Grenlandii w latach 1996-2008

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ogółem	107	129	102	111	137	127	139	103	123	114	142	120	126
Literatura faktu	19	30	10	6	23	14	6	4	6	4	9	15	15
Beletrystyka	6	4	11	16	18	17	30	8	7	17	14	12	11
Literatura dziecięca	4	6	13	16	20	11	13	8	-	10	11	16	26
Książki edukacyjne	72	75	49	67	68	74	88	79	110	79	106	75	70
Inne książki	6	14	19	6	8	11	2	4	-	4	2	2	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Greenland in figures 2002*, Statistics Greenland, Nuuk 2002, p. 24; *Greenland in figures 2005*, Statistics Greenland, Nuuk 2005, p. 23; *Greenland in figures 2011*, Statistics Greenland, Nuuk 2011, p. 26.

⁷⁰ P. Langgård, „Grønlandsk som fremmedsprog” revisited. On the question of typological distance in the L2 classroom, [in:] *Cultural and Social Research in Greenland*, p. 175-176.

⁷¹ Tamże, s. 180.

⁷² P. Langgård, *Er Grønland togsproget*, p. 334.

Należy jednak stwierdzić, iż zmasowane działania podejmowane w kolejnych dekadach przyniosły niezwykle efekty w zakresie odrodzenia i rozwoju języka grenlandzkiego. Służy temu system szkolnictwa, jak również działalność literacka, wydawnicza i księgarska. Można wskazać choćby na znaczną liczbę książek publikowanych w języku grenlandzkim (por. tab. 3), a także związaną z tym działalność wydawnictwa szkolnego *Ilinniusiorfik*, powstałego w Nuuk. Publikuje ono, oprócz pięknie opracowanych podręczników do nauki wszystkich przedmiotów w języku grenlandzkim, także książki popularnonaukowe, literaturę dziecięcą (obejmującą tradycyjne treści eskimoskie, a także najnowsze pozycje literatury światowej) oraz książki dla dorosłych⁷³.

Jak już wspomniano powyżej, z perspektywy historycznej kryteria różnicowania pomiędzy Duńczykami a Grenlandczykami dotyczyły początkowo głównie pochodzenia i zawodu. Wyróżniano zatem: 1) jednostki pochodzące ze związków mieszanych, które wykonywały grenlandzkie zawody lub tworzyły związki małżeńskie z osobami zajmującymi się grenlandzkim handlem – które uważano za Grenlandczyków; 2) jednostki pochodzące ze związków mieszanych, które wybrały zawody rzemieślnicze lub powiązane z pracą umysłową – które uważano za Duńczyków; 3) stopniowo, jednostki wcześniej uważane za Grenlandczyków, które podejmowały prace rzemieślnicze awansując na pozycje kierownicze również były uważane za Duńczyków⁷⁴.

Ten kolonialny podział uległ z czasem przekształceniu. Głównym czynnikiem rozróżniającym stało się kryterium językowe, jednak nawet i ono było powiązane z kategorią pochodzenia rodziców. Na przykład, dzieci Duńczyków pochodzących z Danii i zajmujących kierownicze stanowiska nie były uznawane za Grenlandczyków, nawet kiedy ich pierwszym językiem był grenlandzki. Z kolei, dzieci pochodzące ze związków Grenlandczyków lub mieszanych i mówiące po grenlandzku były uznawane za Grenlandczyków. Współcześnie kwestie te uległy istotnej transformacji, a kryterium „bycia Grenlandczykiem” związane jest raczej z posiadaniem obywatelstwa Grenlandii⁷⁵.

Choć działania zmierzające do ochrony języka na Grenlandii są skuteczne i realizują zamierzone cele, to jednak nie można powiedzieć, iż osiągnęły one *status quo*. Wynika to z wielu czynników, które oddziałują zarówno wewnątrz społeczeństwa grenlandzkiego, jak i determinują jego sytuację językową z zewnątrz. Warto w tym miejscu wskazać kilka z nich.

⁷³ Por. *Ilinniusiorfik*, adres internetowy <http://ilinniusiorfik.gl/>

⁷⁴ R. Petersen, *The Role of Research in the Construction of Greenlandic Identity*, *North Atlantic Studies*, 1991, 1, 2, p. 17.

⁷⁵ Tamże, s. 17-18.

Po pierwsze, trzeba zwrócić uwagę na nadal silny status języka duńskiego. Jak zauważa J.N. Jørgensen, choć język duński nie ma już monopolu, to jednak „nadal reprezentuje procesy modernizacji, edukację i kontakty międzynarodowe”⁷⁶. Na przykład, duński jest głównym językiem używanym w administracji, ponieważ znaczną jej część reprezentują Duńczycy. Wywołuje to znaczne kontrowersje w środowiskach grenlandzkich, z powodu braku kryterium znajomości języka grenlandzkiego przy rekrutacji urzędników. Ponadto, istnieją inne sfery, w których nadal istnieje konieczność porozumiewania się w języku duńskim lub z pomocą tłumacza (jak np. w kwestiach medycznych)⁷⁷. Z drugiej strony, działania grenlandzkich władz zmierzają do stworzenia jednojęzycznego społeczeństwa z dobrą znajomością języków obcych. W ten sposób język grenlandzki reprezentuje na Grenlandii „zarówno tożsamość jak i władzę polityczną”. Dostrzegalne jest to również w stopniowym zmniejszaniu się populacji wyłącznie duńskojęzycznej na wyspie⁷⁸.

Z kolei, działania rządu grenlandzkiego wywołują pewne kontrowersje w niektórych środowiskach duńskich. Było tak choćby w przypadku propozycji, aby jednym z kryteriów wyborczych dla kandydatów do parlamentu grenlandzkiego była znajomość języka grenlandzkiego (grenlandzki miał być jedynym językiem komunikacji w parlamencie). Jeszcze inny aspekt odnosi się do rodzin duńskich czasowo przebywających na Grenlandii. Gorące dyskusje wywoływała kwestia języka w zreformowanej w 2003 roku szkole podstawowej. Dotyczyła ona obowiązkowego kształcenia w języku grenlandzkim. Istotne problemy z jego opanowaniem mają dzieci z duńskich rodzin, które z różnych powodów tylko kilka lat zamieszkują na wyspie⁷⁹.

Inny aspekt konfliktu związanego z formowaniem nowej tożsamości grenlandzkiej można upatrywać współcześnie w sytuacji zróżnicowania językowego (istnienia różnych eskimoskich dialektów). Trzeba bowiem stwierdzić, że polityka językowa prowadzona przez Duńczyków od lat pięćdziesiątych w oczywisty sposób promowała dialekt zachodniogrenlandzki jako język grenlandzki. W konsekwencji, systematycznie zanikają języki używane w innych częściach Grenlandii⁸⁰.

⁷⁶ J.N. Jørgensen, *Yo! Wha Up Eskimo? Late-modern linguistic behavior among youth in Nuuk*, [in:] *Cultural and Social Research in Greenland. Selected Essays 1992-2010*, eds K. Langgård, F. Nielsen, B. Kleist-Pedersen, K. Pedersen, J. Ryggard, Nuuk 2010, p. 136-137.

⁷⁷ J. Dahl, *The Greenlandic Version*, p. 174.

⁷⁸ J.N. Jørgensen, *Yo! Wha Up Eskimo?*, p. 136.

⁷⁹ J. Dahl, *The Greenlandic Version*, p. 174.

⁸⁰ R. Gessain, *Ammassalik*, p. 252-282.

Zróznicowanie dialektów na Grenlandii widoczne jest w odniesieniu do jednostek zamieszkujących północno-zachodnie i wschodnie wybrzeże. Na przykład, Inuici ze wschodniego wybrzeża mówią własnym dialektem, odmiennym od dominującego zachodniogrenlandzkiego. W kolejnych dekadach powojennych dialekt ten nie był nigdy używany w szkołach, kościołach, czy mediach. Nie opracowano również zasad ortograficznych, jak i słownika. Decyzje dotyczące tworzenia zasad funkcjonowania języka, a także form jego ewentualnego wprowadzania do instytucji rządowych (w tym szkół) podejmują jednostki na szczeblu centralnym. Są one zwykle reprezentantami społeczności zamieszkałych na zachodnim wybrzeżu Grenlandii (i używają języka zachodniogrenlandzkiego). Sytuacja językowa wschodniogrenlandzkiego stanowi – jak zauważa J.-C. Dorais – „dobry przykład tego, w jaki sposób reprodukowane są językowe nierówności”⁸¹. Także współcześnie nie podejmuje się znaczących dyskusji odnośnie zróżnicowania pomiędzy odrębnymi dialektami grenlandzkiego (dyskusje w kontekście języka prowadzone są głównie z perspektywy relacji grenlandzkiego wobec duńskiego)⁸².

Z kolei, Inuici z Qaanaaq (na wybrzeżu północno-zachodnim) czują większą przynależność kulturową do Inuitów kanadyjskich, aniżeli zamieszkujących południowo-zachodnią Grenlandię. Także kwestie języka używanego w lokalnym szkolnictwie wskazują na wyraźny konflikt interesów i potrzeb pomiędzy różnymi społecznościami na Grenlandii. W związku z tym, iż wielu Inuitów Thule ma rodziny w Kanadzie mówiące po angielsku, wyrażają oni chęć kształcenia dzieci w tym języku. W rzeczywistości jednak, zamiast własnego języka oraz angielskiego, ich dzieci w szkole uczą się zachodniogrenlandzkiego i duńskiego⁸³.

W tym kontekście,

nacisk na jednorodną tożsamość grenlandzką ignoruje heterogeniczną naturę współczesnego grenlandzkiego społeczeństwa, które złożone jest z różnych organizacji i grup zawodowych, charakteryzuje się większą ruchliwością, zróżnicowanymi stylami życia i obecnością struktury klasowej. Dotyczy to również obecności odmiennych grup etnicznych, bowiem „Inuici w Avanersuaq, Tasiilaq i Ittoqortoormiit odróżniają się od mieszkańców zachodniej Grenlandii za pośrednictwem dialektu, sposobów gospodarowania i historii”⁸⁴.

⁸¹ L.-J. Dorais, *A Few Thoughts on the Language of the Inuit*, *The Canadian Journal of Native Studies*, 1981, 1, 2, p. 307-308.

⁸² J.N. Jørgensen, *Yo! Wha Up Eskimo?*, p. 134.

⁸³ K. Herbert, *Córka polarnika. Zapiski z krańca świata*, Warszawa 2011, s. 273-274.

⁸⁴ M. Nuttal, *Arctic Homeland. Kinship, Community and Development in Northwest Greenland*, Toronto 1992, p. 21-22.

Współcześnie kwestie „czystości” językowej w odniesieniu do grenlandzkiego stanowią również istotny problem dla formowania się tożsamości eskimoskiej młodzieży. Oczekiwania, aby młodzi ludzie mówili tak poprawnym grenlandzkim, jak ich pobratymcy znający wyłącznie grenlandzki stają w sprzeczności z socjalizacją w wielojęzycznym otoczeniu. Dotyczy to zarówno oddziaływania mediów, jak i oczekiwań wobec kształcenia się na poziomie szkolnictwa wyższego (które dla Grenlandczyków dostępne jest przede wszystkim w Danii). Można stwierdzić, że kompetencje językowe młodych Grenlandczyków znajdujących się w takiej sytuacji stają przed dwiema przeszkodami. Po pierwsze, ich dobra znajomość duńskiego nie pozwala na pełne uznanie własnej grenlandzkiej tożsamości. Oznacza to, że im lepsze posiadają kompetencje w języku duńskim (którego znajomość stanowi trampolinę do kariery w Danii, a w dużej mierze także na Grenlandii), tym stają się mniej „grenlandzcy”. Z drugiej strony, nawet dobra znajomość grenlandzkiego nie pozwala im na pełne poznanie wiedzy specjalistycznej w tym języku, a jej znajomość jest ponadto dyskredytowana nawet wówczas, kiedy odnosi się w znaczący sposób do współczesności⁸⁵.

Równocześnie, puryści językowi są niezwykle sceptyczni i krytyczni wobec zmian językowych, które (z perspektywy młodych ludzi) stanowią potrzebę i wymóg czasu. Założenie, iż możliwości zmian językowych powinny być ograniczone wyłącznie do tworzenia nowej terminologii technicznej stają w sprzeczności z rzeczywistością, w której spontanicznie tworzone i dodawane są do grenlandzkiego nowe określenia (często zapożyczone z języka duńskiego czy angielskiego). Istnieje zatem wyraźny konflikt pomiędzy zwolennikami nowoczesnego i tradycyjnego podejścia do języka. W przypadku podejścia tradycyjnego – jak zauważa J.N. Jørgensen – „rozwód grenlandzkiego jako nowoczesnego, czy ponowoczesnego środka służącego konstruowaniu tożsamości nie wchodzi w grę”⁸⁶.

Wreszcie, warto wskazać znaczący wpływ na język używany przez młodzież, jaki posiada kultura popularna. Badania wskazują, iż język angielski używany w globalnych mediach stanowi jeden z podstawowych punktów odniesienia dla konstruowania tożsamości młodych ludzi (za pośrednictwem muzyki, filmów, czy bohaterów popkultury jest on bowiem transponowany w rzeczywistość, w jakiej żyją)⁸⁷.

Współcześnie, tradycyjna kultura grenlandzkich Inuitów staje w konfrontacji z kulturą globalną. Zjawiska uniformizacji wzorców kulturowych

⁸⁵ J.N. Jørgensen, *Yo! Wha Up Eskimo?* p. 138.

⁸⁶ Tamże, s. 139-140.

⁸⁷ J. Rygaard, *Let the World In! Globalization in Greenland*, [in:] *The International Handbook of Children, Media and Culture*, eds K. Drotner, S. Livingstone, Los Angeles 2008, p. 260.

(współcześnie przebiegające głównie za pośrednictwem mass mediów) stanowią znaczące zagrożenie dla tubylczych kultur. Ich reprezentanci muszą zatem poszukiwać rozwiązań włączających elementy tradycyjne w nurt dominującej kultury globalnej.

Na Grenlandii w ciągu zaledwie kilku dekad nastąpiły zasadnicze przekształcenia rozproszonych tradycyjnych społeczności w relatywnie jednorodne społeczeństwo grenlandzkie. Asymilacja kulturowa w dekadach modernizacji była związana z procesami danizacji⁸⁸, które powodowały pojawienie się tendencji odśrodkowych. W okresie samorządności nastąpiło jeszcze bardziej znaczące otwarcie na wpływy z zewnątrz. Współcześnie funkcjonuje nowoczesne społeczeństwo grenlandzkie, którego tożsamość zasadza się na wspólnie podzielanym poczuciu odrębności – powiązanim z eskimoskim dziedzictwem kulturowym⁸⁹. Równocześnie, polityczna i terytorialna niezależność Grenlandii implikuje konstruowanie poczucia wspólnej tożsamości narodowej. Tożsamość Inuitów na Grenlandii może być zatem współcześnie analizowana z perspektywy kontinuum – od tożsamości kulturowej do identyfikacji narodowej⁹⁰.

Jednocześnie, w dyskusjach nad formowaniem się tożsamości grenlandzkiej istnieje wiele tez i wątków, które niejednokrotnie w sprzeczny sposób podejmują wspomniane kwestie. W niezwykle ciekawy sposób problemy dotyczące definiowania kultury grenlandzkiej podejmuje P. Langgård:

Mamy tu do czynienia z pewnym problemem. W jaki sposób zdefiniować rdzenną kulturę na Grenlandii? Albo raczej – czy rzeczywiście jest to konieczne? Skłaniałbym się do odpowiedzi przeczącej – wydaje mi się bowiem, że problem ma charakter czysto akademicki. Niemal wszyscy Grenlandczycy postrzegają kulturę łąwiecką symbolicznie, w sposób w znacznym stopniu podobny do postrzegania Dzikiego Zachodu i okresu pierwszych osadników przez ogół Amerykanów – to znaczy jako składową wspólnego tła kulturowego, źródło symboli i wartości określonego typu. Można tę kwestię postawić w sposób nieco prowokacyjny: w praktyce można by bez problemu umieścić w tym samym obrazie świata Supermana i starego myśliwego w kajaku⁹¹.

⁸⁸ F. Lyngé, "How Danish are the Greenlanders, really?" [in:] *Keynote speeches from the Sixth Inuit Studies Conference, Copenhagen, October 1988*, ed. J. Dahl, Institut for Eskimologi 14, Kobenhavn 1989, p. 68-73.

⁸⁹ F. Sejersen, *Horizons of Sustainability in Greenland: Inuit Landscapes of Memory and Vision*, *Arctic Anthropology*, 2004, 41, 1, p. 71-86.

⁹⁰ L.-J. Dorais, *Inuugatta inuulerpugut: Kalaallit and Canadian Inuit Identities*, [in:] *Cultural and Social Research in Greenland*, p. 29.

⁹¹ P. Langgård, *Er Grønland togsproget*, p. 322-324.

Z drugiej strony, tożsamość Grenlandczyków nie jest formowana wyłącznie w odniesieniu do języka i kultury. L.-J. Dorais zauważa w tym kontekście, że

prawdziwą podstawą współczesnej tożsamości Grenlandczyków wydaje się być genealogiczne powiązanie jednostki z inuickimi rodzicami i przodkami, a także indywidualne poczucie przynależności do Grenlandii.

Bardzo często przywiązanie to manifestuje się w odniesieniu do otaczającego środowiska. Równocześnie, choć „grenlandzki nacjonalizm jest nadal w fazie powstawania, jednak wielu Grenlandczyków wyraża takie polityczne przekonania”. Z perspektywy tej następuje proces ewoluowania tożsamości – od kulturowej do narodowej⁹².

Także M. Nuttal stawia tezę, że współczesna tożsamość grenlandzka nie jest oparta (jak twierdzi m.in. J. Dahl) na wcześniejszych konstrukcjach wspólnoty etnicznej. Nie jest ona zatem współcześnie wyrażana w kontekście etniczności, jak to było w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych, lecz w ujęciu politycznym i narodowym⁹³.

Obecnie istotnymi determinantami przekształceń w postrzeganiu tożsamości etnicznej i sposobów jej definiowania są zatem czynniki społeczno-ekonomiczne oraz polityczne. W tym kontekście, promowana przez system szkolnictwa kulturowa jednorodność i jednoznaczna orientacja narodowa stanowi warunek sukcesu gospodarczego i politycznego. Wydaje się, iż współcześnie – z perspektywy uzyskiwania przez Grenlandię coraz większej niezależności – kwestie wspólnej przynależności narodowej i językowej będą odgrywały znacznie większą rolę.

BIBLIOGRAFIA

- Adamus M., *Eskimosi: kultura, język, folklor*, Warszawa 1989.
- Armstrong T.E., Rogers G.W., Rowley G., *The Circumpolar North: a political and economic geography of the Arctic and Sub-Arctic*, London 1978.
- Aubert V., *Greenlanders and Lapps: Some Comparisons of Their Relationship to the Inclusive Society*, [in:] *Circumpolar Problems. Habitat, Economy, and Social Relations in the Arctic*, ed. G. Berg, A Symposium for Anthropological Research in the North, September 1969, Oxford 1973.
- Boel J., Theusen S.T., *Greenland and the World: The Impact of World War II on Danish-Greenlandic Relations*, [in:] *Cultural and Social Research in Greenland 95/96*, eds B. Jacobsen, C. Andreassen, Nuuk 1996.

⁹² L.-J. Dorais, *Inuugatta inuulerpugut*, p. 29.

⁹³ M. Nuttal, *Arctic Homeland*, p. 22.

- Caulfield R.A., *The Kalaallit of West Greenland*, [in:] *Endangered Peoples of the Arctic. Struggles to Survive and Thrive*, ed. M.M.R. Freeman, Westport 2000.
- Cram J., *Northern Teachers in Northern Schools: the Greenland Experience*, Polar Record, 1978, 19, 120.
- Dahl J., *The Greenlandic Version of Self-Government*, [in:] *An Indigenous Parliament? Realities and Perspectives in Russia and the Circumpolar North*, IWGIA Document No. 116, Copenhagen 2005.
- Dorais L.-J., *A Few Thoughts on the Language of the Inuit*, The Canadian Journal of Native Studies, 1981, 1, 2.
- Dorais L.-J., *Inuugatta inuulerpugut: Kalaallit and Canadian Inuit Identities*, [in:] *Cultural and Social Research in Greenland 95/96*, eds B. Jacobsen, C. Andreasen, Nuuk 1996.
- Gessain R., *Ammassalik, czyli cywilizacja obowiązkowa*, Warszawa 1978.
- Goldbach I., *Greenland: education and society between tradition and innovation*, Intercultural Education, 2000, 11, 3.
- Hansen K.G., *Modernisation of Greenland*, [in:] *A Historical Companion to Postcolonial Literatures: Continental Europe and Its Empires*, eds P. Poddar, R.S. Patke, L. Jensen, Edinburgh 2008.
- Heinrich J., *Greenland*, [in:] *The Indigenous World 2012*, ed. C. Mikkelsen, Copenhagen 2012.
- Herbert K., *Córka polarnika. Zapiski z krańca świata*, Warszawa 2011.
- Hertling K., *How Greenlandic Survived as a Minority Language*, [in:] *Minority Languages – The Scandinavian Experience*, eds G. Blom, P. Graves, A. Kruse, B.T. Thomsen, Oslo 1992.
- Hobart C.W., Brant C.S., *Eskimo Education, Danish and Canadian: A Comparison*, Canadian Review of Sociology and Anthropology, 1966, 3, 2.
- Høiris O., *Anthropology, Greenland and Colonialism*, [in:] *A Historical Companion to Postcolonial Literatures: Continental Europe and Its Empires*, eds P. Poddar, R.S. Patke, L. Jensen, Edinburgh 2008.
- Hovelsrud-Broda G.K., *The Isertormeeq of East Greenland*, [in:] *Endangered Peoples of the Arctic. Struggles to Survive and Thrive*, ed. M.M.R. Freeman, Westport 2000.
- Jørgensen J.N., *Yo! Wha Up Eskimo? Late-modern linguistic behavior among youth in Nuuk*, [in:] *Cultural and Social Research in Greenland. Selected Essays 1992-2010*, eds K. Langgård, F. Nielsen, B. Kleist-Pedersen, K. Pedersen, J. Ryggard, Nuuk 2010.
- Langgård P., „Grønlandsk som fremmedsprog” revisited. *On the question of typological distance in the L2 classroom*, [in:] *Cultural and Social Research in Greenland 95/96*, eds B. Jacobsen, C. Andreasen, Nuuk 1996.
- Langgård P., *Er Grønland togsproget – og hvorfor ikke?* [in:] *Ilinniarfissuup 1995-imi ukiunik 150-iliilluni nalliuttorsiorneranut atatillugu atuakkiq*, eds D. Thorleifsen, B. Larsen, Nuuk 1995.
- Lanting E., *Identity in Tasiusaq*, [in:] *Arctic Identities. Continuity and Change in Inuit and Saami Societies*, eds J. Oosten, C. Remie, Leiden 1999.
- Loukacheva N., *The Arctic Promise. Legal and Political Autonomy of Greenland and Nunavut*, Toronto 2007.
- Lynge F., „How Danish are the Greenlanders, really?” [in:] *Keynote speeches from the Sixth Inuit Studies Conference, Copenhagen, October 1988*, ed. J. Dahl, Institut for Eskimologi 14, København 1989.
- Machowski J., *Inuit. Legendy, podania i baśnie eskimoskie*, Warszawa 1999.

- Mowat F., *Wyprawy Wikingów. Dawni Normanowie w Grenlandii i Ameryce Północnej*, Warszawa 1972.
- Nielsen H.M., *Grønlands danske skole*, [in:] *Kalaallit Nunaat, Gyldendals Bog om Grønland*, eds B. Gynther, A. Møller, København 1999.
- Nielsen J.K., *Government, Culture and Sustainability in Greenland: A Microstate with a Hinterland*, Public Organization Review, 2001, 1, 2.
- Nooter G., *Continuity and Discontinuity in Culture. Comparisons between Hunting Communities of Northwestern and Eastern Greenland*, Danish-Netherlands Symposium on Developments in Greenlandic Arctic Culture, Groningen 1977.
- Nørregaard C., Schmidt G., *Mortality and Fertility in Arctic Communities Greenland – A Case Study*, Population Studies, 1975.
- Nuttal M., *Arctic Homeland. Kinship, Community and Development in Northwest Greenland*, Toronto 1992.
- Petersen R., *Ilinniarfissuup kalaallit oqaasiinut sunniuteqarnera*, [in:] *Ilinniarfissuup 1995-imi ukiunik 150-iliilluni nalliuttorsiorneranut atatillugu atuakkiq*, eds D. Thorleifsen, B. Larsen, Nuuk 1995.
- Petersen R., *Kalaallit inuiattut siulersuisoqarnikkullu aaqgissuunneqarneranni allannguutit*, [in:] *11th Inuit Studies Conference*, eds C. Andreasen, K. Langgård, Nuuk 1998.
- Petersen R., *The Role of Research in the Construction of Greenlandic Identity*, North Atlantic Studies, 1991, 1, 2.
- Rasmussen H., *Cultural Rights in Greenland*, [in:] *Making The Declaration Work: The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, eds C. Charters, R. Stavenhagen, IWGIA Document No. 127, Copenhagen 2009.
- Rasmussen R.O., *The Sheep-Farming Kujataamiut of South Greenland*, [in:] *Endangered Peoples of the Arctic. Struggles to Survive and Thrive*, ed. M.M.R. Freeman, Westport 2000.
- Rygaard J., *Let the World In! Globalization in Greenland*, [in:] *The International Handbook of Children, Media and Culture*, eds K. Drotner, S. Livingstone, Los Angeles 2008.
- Sejersen F., *Horizons of Sustainability in Greenland: Inuit Landscapes of Memory and Vision*, Arctic Anthropology, 2004, 41, 1.
- Skrzyńska J., *Grenlandia dzisiaj*, Kraków 1996.
- Sørensen A.K., *Greenland: From Colony to Home Rule*, [in:] *Ethnicity and Nation Building in the Nordic World*, ed. S. Tägil, London 1995.
- Teal J.J., *Greenland and the World Around*, Foreign Affairs, 1952, 31, 1.
- Thisted K., *Greenlandic Literature: Suicide As An Interpretation Of Modern Life*, [in:] *Minority Languages – The Scandinavian Experience*, eds G. Blom, P. Graves, A. Kruse, B.T. Thomsen, Oslo 1992.
- Zajac P., *Wstępne etapy misji wśród Inuitów – do początków XX wieku*, Saeculum Christianum, 2006, 13, 1.